

VANA AJA LUGU

Harva kohtab kodusid, mis juba esimestel kohatumistel sinu üle oma aura laotavad, kus viibides hing katarsisest pakatab, kus aegade heitlikkuses tundide turvalisus tuntavaks saab, kust lahkudes oled rikkam ja puhtam ühtaegu. Selliste kodude aedades kasvavad vanad õunapuud. Tundub, nagu teisti ei saakski.

Tänavuse suveni oli rahuleidmise paigaks tantsumemm Helju Mikkeli Tartumaa haldjatalu. Koht kui hiis Vapramäe veere põldude keskel oma salapärase jändrike puude, sammaldunud kivide,

Hiljuti kirjutas Aino Põldmäe ümber Lilli Suburgi saksakeelsed gooti šriftis päevikud. Need hakkasid Kirjandusmuuseumi kogudes tuhmuma. Ent jätkajat sellele tööle ta praegu ei näe.

Kes on aga Rudolf Põldmäe — mees sünniaastaga 1908? Kas rahvaluulespetsialist, millest annab tunnistust peaaegu tuhat lehekülge kogutud kombestikku, naljan-deid, jutte? Või rahvatantsukoguja-propageerija, kes 1938. aastal avaldas Herbert Tamperega kahasse «Valimiku Eesti rahvatantse»? Kas Koidula teatri ning Carl Robert

tumid Eesti Rahva Muuseumi alguspäevilt. Saabus teave, et tantsuraamatu teine autor Tampere polnud isegi polkat osanud, küll aga paistnud silma taibuka süstematiseerijana. Rudolf Põldmäe ise aga vihtunud varajases nooruses külatüdrukutega kõvasti krakovjakki-padespanni. Kuulsin sellestki, kuid sõja-aastail Kirjandusmuuseumi varasid päästetud ja peidetud. Aino Põldmäe jutud lisasid väärtuslikke ning harva kohatavaid teadmisi Kadriina kultuuriloost. Kogetu annab veel pikaks ajaks võrdlemis- ja mõtlemisainet.

Paneb hämmastama vanade Põldmäede mälu- ja vaimuseligus. Aastate tarkuse taustaks eluterve humoor. Ja töövõime tõekestuseks olgu kas või järgmise aasta hakul Rudolf Põldmäe sulest ilmuv Jakob Hurda elulugu.

Ent miks siiski koputan Põldmäede uksele rohkem kui paratamatult mosaikseks jääva pereloo kirjutamiseks tarvis? Ja miks koputaks enamgi, kui argitegevused vembraga turjal ei püsiks? Ja miks lahkun alati kui muinasjutu lõpusõnadega öeldult — söin-jõin, aga suhu ei saanud midagi?

Julgen arvata, et Viru tänavale toob tunne, mis lubab Põldmäed kõhklemata panna Tartu vana põlve intelligentide ritta. Samasse ritta, kuhu usun põgusate kohtumiste põhjal kuuluvat Paul Ariste, Ain Kaalepi, Richard Ritsingu, kuhu kuulus Villem Ernits. Nende tähtsaim maine vara on nende aju, nende raamatukogu, nende käsikirjad. Olla intelligent pole nende jaoks mitte väärtus omaette, vaid ainumõeldav olemissvorm. Nad on terve vaimuse kandjad. Neid ei iseloomusta võltsboheemlus, lauba kõrguse eksponeerimisest saadav mõnutunne ja kasvav küünilisus. Nende jaoks on üle aastate vaid töö — lõputu enesetäiendamine, on tulemused — lõpmatu enesest andmine.

Siiski pole see põhjendus, vaid kõigest eeldus. Ja alles mõned tunnid enne loole punkti panekut lugesin värskest «Vikerkaarest» ammu mõeldud mõtete selget, ausat väljendust. Selles vist ongi kogu Põldmäede loo uba ja põhjus. Tsiteerin — Mart Laar «Veidi meie ajaloolisest mälest»: «Murrangulisel neljakümnendal» kangutasid kodukohtadest lahti tuhandeid inimesi. Tänapäeval on raske leida inimest, kes teaks

☐ Mare, Rudolf ja Aino Põldmäe.

ammuste traditsioonide ja üle kõige vaatavate Gaudeamuse värvate hobusepeade-ga.

Kui esimest korda läinud talvel Põldmäedega kohtusin, siis hing veel ülendust ei tundnud. Ega olnud võimalustki, sest nende Tartu Riia mäe korter on ikka ja kõigest vaid karp omasuguste seas. Mina jäin vaid ametikohuseki täitvaks ajakirjanikuks. See õhtu oli tavapärase rollisuhtluse näide, kus jutu teemaks Rudolf Põldmäe mälestused Anna Raudkatsist. Alles lahkumise eel selgus lähendav tõik, et oleme ühe küla mehed — nimelt on Rudolf ja Aino Põldmäe suvekodu Kadriinas Viru tänavas. Aino Undla-Põldmäe on aga teatavasti Virumaa tütar.

Kultuurisfääris pädev lugeja tundis loodetavasti loo peategelased juba ära. Ent ega meenutamine või kordaminegi paha ole. Niisiis Rudolf ja Aino Põldmäe, kellel tänava sügisel täitub 45 aastat abielu sõlmimisest.

Aino Põldmäe võime kahtluseta tõsta meie Koidula uurijate tippu, kus auväärne 1910. aastal sündinud mammi rahumeeli «Koidulauliku valguse» loorberitel puhata võiks. Aga ei. Alles hiljuti, kui möödus 100 aastat Koidula surmast, olid Aino Põldmäel kiired päevad, mil tehtust osa ka «Sirbi ja Vasara» veergudele jõudis. Osa on veel ilmumata. Ka koidulauliku monograafia ootab lõpetamist.

Jakobsoni elutöö tutvustaja? Ehk on hoopis tegemist meie laulupidude ajaloo teenekaima uurijaga, kelle raamatud aegadesse sildu loovad? Just viimast — laulupidude sünniloole kirjutamist — peab mees ise oma tähtsaimaks tööks. Ta jõudis järjega kolmanda peoni, siis jättis pooleli. «Asi läks liialt poliitiliseks kätte,» oli põhjendus. «Aga küll tütar Mare töö lõpetab,» jätkas ta mõtet paar päeva hiljem. Põldmäede lapsed on käinud vanemate radu — nimesed teatmeteostes, jäljed kultuuripõllul.

Kord nägin Rudolf Põldmäed Kadriina kaupluses barankakastist kartulikotti otsimas. Ega müüjadki vist halba tahtnud, kui umbkaudse käeviipega soovijale suunda näitasid. Aga Rudolf Põldmäe silmad pole ammugi koka omad — kirjasõnaga kursorisolekuks tuleb teiste abi kasutada. Siiski sai kaubanduslik vahejuhtum kahe mehe abiga punkti ning hüüumärgi takkatiippu. «Eks me näe, kostis pime ja jooksis peaga vastu posti...» oli Rudolf Põldmäe poolne kolabrinjoonlik kommentaar.

Põldmäede pool kuuludud-räägitud juttude peategelane on eelkõige Eestimaa. Ja üha enam tabasin oma juhmust, kultuuriloo vähest tundmist. Kuid tänu lahkele pererahvale said elavaks mitmedki pildid isamaal sündinud asjust. Kas või kurioossed juh-

ke leida inimest, kes teaks midagi kodukoha ajaloost, oskaks juhatada mõne eesti kultuurile või ajaloole olulise objekti juurde. Maale elama asunud noortel puudub tihti tunnetuslik side oma uue koduga. Enam ei viitsita kuulata vanurite jutte läinud aegadest. Sajandite vältel põlvest põlve edasiantud traditsioonide lõng on lõplikult katkemas. Mida aga tähendab ühe rahva jaoks seljapööramine omaenda ajaloole.»

Ehk ongi kõik eelnevu vaid üks katse Rudolf ja Aino Põldmäe abiga vähemalt enese jaoks vastupidist tõestada.

«See suvelõpp näib kui Mart Laari kodu-uurimulik ja muinsuskaitsealine üritus tegelikkuses,» kommenteeris loetut Mare Põldmäe. Ent millegi saavutamiseks tuleb veel palju kuulata, üles kirjutada, magnetofoni-diktofonilintidele salvestada.

Muiste õeldi, et pühamehed ja tohtri üks ei tohi iialgi suletud olla. Mõnes mõttes olid nad mõlemad ju ravijad — kes hingele, kes ihule. Ja ütle mata hea on tänaseski päevas leida maju, mille üks alati valla, kus kohv ikka tulel. Ehk elavad nendeski majades ravijad? Tunnen end minekule sätides, et elavad.

Seal, Viru tänava vana maja õues annavad õunapuud rohket saaki. Sellest peaks jätkuma mitme põlve lastele.

Rein SIKK